

Mellan erfarenhet och evidens - kritiskt tänkande i praktiken

Recenserad bok: *Erfarenhet Vetenskap Kunskap. För den kritiskt tänkande socionomen.*

Författare: Ulrica von Thiele Schwarz, Henna Hasson och Urban Markström.

Förlag: Natur & Kultur, Stockholm.

I en tid då krav på evidens, effektivitet och kvalitet präglar det sociala arbetets praktik blir frågan om hur kunskap skapas och används alltmer central. *Erfarenhet Vetenskap Kunskap. För den kritiskt tänkande socionomen* av Ulrica von Thiele Schwarz, Henna Hasson och Urban Markström tar sig an denna utmaning med ambitionen att både utmana och stödja socionomer i deras professionella omvärld. Boken placerar sig i skärningspunkten mellan praktik och forskning och belyser det komplexa samspelet mellan vetenskapliga rön, erfarenhetsbaserad kunskap och de värden som styr socialt arbete. I den här recensionen granskar jag hur väl författarna lyckas i sin ambition att stärka kritiskt tänkande och bidra till en mer reflekterad kunskapsanvändning i professionen.

Boken är ingen tegelsten, utan består av 176 sidor fördelade på 11 kapitel. Upplägget är sådant att varje kapitel inleds med en kort fallbeskrivning och avslutas med en sammanfattning i punktformat, samt reflektionsfrågor. I slutet av boken återfinns ett sakregister. Valet att avsluta varje kapitel med en punktformad sammanfattning kan, enligt min mening, fungera som både ett stöd och en begränsning. Formatet ger läsaren en tydlig överblick över kapitlets huvudsakliga budskap och kan underlätta inläring, särskilt när det rör komplexa kunskapsteoretiska frågor. Samtidigt riskerar koncentrationen att förenkla resonemang och styra läsarens fokus mot det författarna markerar som centralt. Det riskerar att nyanser och problematiseringar går förlorade och läsarens eget analytiska arbete i viss mån ersätts av färdiga slutsatser.

I det inledande kapitlet argumenterar författarna för att olika typer av kunskap behövs, såsom forskning, professionellas erfarenheter och den enskildes erfarenheter. De går igenom grunderna för en evidensbaserad praktik och beskriver riskerna med att fatta beslut utan eftertanke.

Det andra kapitlet behandlar olika former av beslutsfattande, såsom snabba och nästintill automatiserade beslut eller beslut sprungna ur medvetet tankarbete. Det handlar även om tankefel och hur sådana kan undvikas.

Kapitel tre fokuserar slumpen, samband och orsakssamband, där författarna belyser hur vi människor ibland felaktigt förväxlar samband med kausalitet och därför förbiser andra möjliga förklaringar till resultat.

I det fjärde kapitlet går att läsa om hur svårt det är att ändra uppfattning och att vi människor ogärna tar till oss ny information. Läsaren introduceras för begrepp såsom kognitiv dissonans och konfirmationsbias.

Ungefär halvvägs in i boken, i det femte kapitlet, beskriver författarna positivistiskt influerade metoder för att skapa ny kunskap. Här får begreppet *tillförlitlighet* en central betydelse och olika sätt för att öka tillförlitligheten presenteras.

Det efterföljande sjätte kapitlet nyanserar innehållet i föregående avsnitt genom att författarna konstaterar att en studie kan ha hög tillförlitlighet och ändå brista i relevans. Även om forskningsresultat pekar i en viss riktning är det viktigt att vara medveten om att den enskilde ändå kan värdera andra mål högre än dem som interventionen syftar till.

I kapitel sju vävs resonemangen om tillförlitlighet och relevans samman och författarna tydliggör vikten av att en vetenskaplig studie även behöver vara praktiskt användbar. Här behöver den professionella överväga om det i vissa fall är motiverat att göra avkall på exempelvis vetenskaplig stringens till förmån för ökad användbarhet.

I det efterföljande kapitel åtta introduceras läsaren till kunskapssammanställningar och deras funktion att ge en överblick över det aktuella kunskapsläget. Författarna beskriver även olika typer av kunskapssammanställningar, såsom systematiska litteraturöversikter och olika former av metaanalyser.

Temat utvecklas vidare i kapitel nio, där vanligt förekommande problem med kunskapssammanställningar diskuteras. Här återkommer begreppen tillförlitlighet och relevans som centrala utgångspunkter i resonemangen.

I det näst sista kapitlet redovisar författarna olika aktörer i Sverige som har i uppdrag att sammanställa kunskap om insatser, bland annat inom socialt arbete. Det konstateras också att Sverige har färre nationella riktlinjer än sina grannländer, till exempel när det gäller vilka insatser som rekommenderas för olika målgrupper. Det innebär att rekommendationer saknas på många områden.

Boken avslutas i det sista kapitlet med ett antal råd som tar sin utgångspunkt i det tidigare innehållet. Författarna återkommer till olika former av beslutsfattande och hur yrkesverksamma inom socialt arbete kan utveckla ett mer medvetet tankearbete.

Det huvudsakliga budskapet tycks vara att man bör vara medveten om att det alltid finns ett visst mått av osäkerhet inbäddat i yrkesutövningen, men att det går att öka sannolikheten för mer korrekta beslut genom de tillvägagångssätt som presenteras i boken.

Läsningen av boken väcker både igenkänning och eftertanke. Författarna lyckas fånga de utmaningar som många yrkesverksamma möter när de förväntas kombinera forskning, erfarenhet och klientens perspektiv i ett alltmer styrt välfärdssystem. Det jag uppskattar mest är deras betoning av osäkerhet som

något ofrånkomligt, snarare än som ett professionellt misslyckande.

Vissa resonemang hade möjligen kunnat fördjupas, särskilt kring hur kunskapsanvändning påverkas av organisatoriska och strukturella villkor. Likaså blir frågor om makt, etik och professionell autonomi mindre utforskade.

Bortsett från detta är boken ett välskrivet, fokuserat och angeläget tillskott till socionomprofessionens litteratur. Genom att kombinera forskning, praktisknära exempel och tydliga pedagogiska verktyg gör den det komplexa begripligt utan att förenkla.

Sammanfattningsvis lyckas författarna väl med sin målsättning att stärka socionomers kritiska tänkande. De visar på ett övertygande sätt hur socionomer kan utveckla ett mer medvetet och systematiskt beslutsfattande. Det är en bok som inte bara förklarar vad kritiskt tänkande innebär, utan också ger läsaren redskap att omsätta det i praktiken.

Jag rekommenderar boken till dess avsedda läsargrupp: studenter på socionomprogrammet samt yrkesverksamma inom socialt arbete. Dessutom kommer jag själv att ha stor nytta av boken som inspiration till hur jag på ett pedagogiskt sätt kan förmedla kunskap som berör temat till studenter.

*Anna Petersén,
Lektor i socialt arbete,
Örebro universitet*